

Česká zemědělská univerzita v Praze

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Zalabáková Veronika

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra profesního a personálního rozvoje

**Zvyšování motivace žáků a zájem o obor
na vybrané střední škole**

Bakalářská práce

Autor: Veronika Zalabáková, DiS.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Radmila Dytrtová, CSc.

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Zvyšování motivace žáků a zájem o obor na vybrané střední škole

vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

.....

V Praze dne 22. března 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování své vedoucí práce doc. PhDr. Radmile Dytrtové, CSc. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat paní ředitelce Středního odborného učiliště společného stravování Poděbrady Ing. Heleně Klimešové za vstřícnost při vlastním průzkumu na této škole a žákům učiliště za pomoc při získání potřebných informací a podkladů. V neposlední řadě patří velký dík mé rodině za ohromnou podporu při studiu.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem "Zvyšování motivace žáků a zájem o obor na vybrané střední škole" je zaměřena na motivaci žáků ve Střední odborné škole společného stravování Poděbrady. Otázky motivace výkonu žáka ve škole jsou jedním z velmi vážných problémů, kterými by se měla zabývat psychologická a pedagogická teorie i praxe. Z tohoto důvodu jsem si zvolila téma motivace a blíže se na problematiku zaměřila a dala jej do souvislosti s hodnotami žáků a jejich hodnotovou orientací. Toto téma jsem výzkumně zpracovala v druhé části bakalářské práce. Rozbor vychází z cenných poznatků odborné literatury a komparací výsledků a zkušeností učitelů v dané škole. Zjišťování podstatných informací je za pomoci dotazníku. Průzkumnou metodou byl také řízený rozhovor s učiteli praktického vyučování i s učiteli odborných předmětů. Studium děl a analýzou zjištěných poznatků z praxe docházím k závěru, že motivace musí být vždy funkční složkou poznávacího procesu. Cílem bakalářské práce bylo zjistit a ověřit vazbu mezi učitelem a žákem a jeho podíl na motivační metody výuky v daném oboru vzdělání.

Klíčová slova

motivace, vnitřní motivace, vnější motivace, motiv, dotazník, průzkum, praktické vyučování, analýza poznatků

Abstract

The bachelor's thesis „Increasing pupils' motivation and interest in the field at the chosen school“ focuses on motivating pupils at Vocational School of Public Catering in Poděbrady. Questions of student's performance motivation at school are one of very serious problems that the psychological and pedagogical theory and practice should analyse. For this specific reason I have chosen the subject of motivation and focused on the issues and connected them with student's values and their value orientation. The research of this subject is elaborated in the second part of this thesis. The analysis is based on valuable knowledge gained from specialized literature and the comparison of outcomes and teacher's experience at the selected school. A questionnaire was used to gather important information. One of the methods of inquiry was also a controlled dialog with teachers of practical

schooling and teachers of specialized subjects. The studies of literature and the analysis of discovered knowledge from practice have made me come to a conclusion that motivation must always be a functional component of the cognitive process. The aim of the bachelor's thesis was to discover and verify a connection between a teacher and a student and his share in motivational methods of schooling in selected subject of education.

Key words

motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, motiv, questionnaire, inquiry, practical schooling, knowledge analysis

Obsah

Úvod	9
1 Cíl a metodika práce	10
2 Teoretická východiska	11
2.1 Motivace a vymezení pojmů	11
2.1.1 Motivace k učení	12
2.1.2 Vnitřní a vnější motivace	12
2.1.3 Vztahy mezi vnitřní a vnější motivací	14
2.1.4 Maslowova teorie motivace	15
2.2 Motivace žáka k učení	17
2.2.1 Žák versus učitel	17
2.2.2 Rozvíjení motivace a její metody	18
2.2.3 Demotivující činitelé	20
3 Vlastní zpracování	21
3.1 Střední odborné učiliště společného stravování Poděbrady	21
3.2 Průzkum ve škole	23
3.3 Výsledky dotazníkového šetření	24
3.4 Rozhovor s učiteli	38
3.5 Hodnocení průzkumu	41
Závěr	43
Seznam použitých zdrojů	45
Seznam obrázků a grafů	47
Seznam příloh	48
Přílohy	

Úvod

Uspokojivé učení ve škole pravděpodobně neproběhne bez přítomnosti dostatečné motivace. Pokud jsou žáci častěji odměňováni a zpevňováni učiněnými objevy, souhlasem dospělých a příjemným vzrušením, budou ve svém zkoumání podle všeho pokračovat v postupně orientovanější a přínosnější podobě. A naopak, jestliže se snahy žáků o zkoumání setkávají s nesouhlasem dospělých a s následující frustrací, pak důsledkem úspěšného učení se takové úsilí patrně bude vyskytovat méně často a bude nahrazeno lhostejností nebo možná náhodnými bezvýznamnými činnostmi.

V bakalářské práci jsem vycházela z poznatků o současném stavu problematiky plynoucí ze studia odborné literatury. První část obsahuje vymezení základních pojmů, vysvětlení Maslowovy teorie potřeb a definování motivace v pedagogice.

Motivace znamená souhrn pohyblivých činitelů v činnostech, v osobnosti a v učení. Slovo motivace je z latinského *movere*, neboli hýbati, pohybovati. Hybnými činiteli myslíme takové skutečnosti, které jedince podněcují, podporují nebo opačně tlumí, aby cokoli v konal nebo nekonal. Motivace zahrnuje jak vnější cíle a pobídky, tak i vnitřní motivy. Vše je spolu vzájemně spjato. Pobídka zvenčí podněcuje nebo oslabuje vnitřní motiv. Pobídka se může stát cílem. Cíl může působit povzbudivě jako pobídka a vnitřní motivy mohou vést k citlivému reagování na určité pobídky, či ke sledování jedněch cílů anebo naopak k opomíjení jiných.

K určitému jednání může člověka vést současně několik motivů a přitom stejné jednání jednoho člověka může být výsledkem jiné kombinace motivů než u druhého. Někdy si člověk uvědomuje svou motivaci více a někdy méně a někdy si je ani neuvědomuje. Uvědomění si vlastní motivace je pro člověka důležitým úkolem při sebepoznání a sebevýchově. Celým tímto problémem jsem se v bakalářské práci zabývala.

Druhá část bakalářské práce byla věnována průzkumu v konkrétní škole. Jednalo se o Střední odborné učiliště společného stravování Poděbrady, především o žáky, jejich zájem o obor a způsob jak jejich motivaci při studiu zvyšovat.

Cílem bakalářské práce bylo zhodnotit podíl učitele na motivaci žáků v daném oboru pomocí vytvořeného dotazníku, rozebrat výsledky a z toho vyvodit závěr.

1 CÍL A METODIKA PRÁCE

Cílem závěrečné bakalářské práce je zjistit, na základě průzkumu ve zvoleném učebním oboru, jak lze žáky motivovat, které metody a formy využívají učitelé v praktickém vyučování v daném učebním oboru na konkrétní škole, aby zvyšovali motivaci žáků při vykonávané praxi.

S pomocí vytvořeného dotazníku, na který odpovídali jak pedagogové, tak i žáci školy Středního odborného učiliště společného stravování Poděbrady, a na základě zjištěných výsledků, je zhodnocen podíl učitele na motivaci žáků v daném oboru a rozebrání jednotlivých odpovědí.

Ke tvorbě bakalářské práce využívám odborných publikací a citací z knih známých autorů. Zabývám se obecně motivační problematikou a zvláštností jejího pedagogicko-psychologického pojetí. Hlavními prvky jsou motivační procesy, obecný výklad a aplikace na školní podmínky. Důležitou roli hrají sociální a výkonové potřeby a perspektivní orientace. K řešení výchovně vzdělávacích problémů ve škole existují diagnostické metody. Hlouběji analyzovat vlastní chování pod zorným úhlem motivování žáků ve škole, dochází k rozvoji jejich osobnostní sféry potřeb. Motivace je chápána především jako interakce učitel – žák.

Na základě studia odborné literatury byla provedena analýza a selekce metod a forem výuky, které jsou cílené pro zvyšování motivace žáků. Metodou dotazníku a rozhovoru s učiteli byl realizován průzkum současného stavu pro zvyšování motivace žáků na konkrétní škole pro zvolený učební obor. Získané informace byly zhodnoceny a výsledky v bakalářské práci zveřejněny.

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1 Motivace a vymezení pojmů

Motivace je souhrn vnitřních a vnějších faktorů, které spouštějí lidské jednání, aktivují ho a dodávají mu energii. Jak vnitřní tak vnější faktory toto jednání zaměřují určitým směrem, jde o snahu něčeho dosáhnout nebo se něčemu vyhnout. Dále ho udržují v chodu a řídí jeho průběh i způsob dosahovat výsledků a navozují hodnocení vlastního jednání a prožívání, vlastních úspěchů a neúspěchů či vztahů s okolím.

Motivace je jedním ze základních psychických procesů, je vnitřní pohnutkou podněcující jednání člověka, která může být aktivována pomocí různých stimulů. Jde o aktivizační nebo stimulační faktory. Úsilí lidského jedince motivovat sám sebe je sebemotivování. (Průcha, 2009)

V období od dvacátých do šedesátých let minulého století mnoho výzkumů v experimentální psychologii dalo vzniknout desítkám různých motivačních teorií. Jednou z prvních definic z třicátých let pojednává o motivaci jako o celku vědomých a nevědomých psychonomních faktorů, které jsou základem chtění a jednání. James Drever v roce 1952 charakterizoval motivaci jako označení fenoménů, které se týkají činností, pudů a pobídek. Někoho motivovat potom znamená poskytovat pohnutku či působit jako pohnutka k dosažení daného cíle. P. T. Young považuje motivaci za proces, díky kterému je zahájeno určité jednání a je udržována aktivita, která je zaměřována určitým směrem. (Fontana, 2010)

Motiv je vnitřní síla člověka, která podněcuje k fyzické i psychické aktivitě a vždy se spojuje do širších komplexů. Projevují se především tím, že buďto chceme něčeho dosáhnout nebo se chceme něčemu vyhnout. Motiv je tzv. pohnutka. Pohnutky se dělí na organické a specificky lidské. Zobecnění a zpevnění pohnutek se rovná motivační vlastnost. Lidské motivy lze rozdělit do čtyř skupin. Jsou jimi

- sebezáchovné motivy – mají biologický základ,
- stimulační motivy – jejich uspokojování je podmínkou optimálního psychického fungování, pravděpodobně jsou i vrozené,
- sociální motivy, které ovlivňují a regulují mezilidské vztahy,
- individuální psychické motivy.

Zjednodušené dělení motivů:

- vrozené a získané,
- vědomé a nevědomé,
- potřeby, postoje a hodnoty,
- impulsy (vycházejí zevnitř, např. hlad) a incentivy (vycházejí z okolí, např. úkol, který musí žák splnit) (Kalhous, 2002)

2.1.1 Motivace k učení

Učitel nemůže motivovat žáka, ale může vytvořit ve třídě prostředí, které motivaci povzbuzuje, a to výběrem učiva a metod nebo užíváním pobídek. Psychologie motivace a její složitost neumožňuje vytvořit návod, který by z nemotivovaných žáků udělal žáky motivované. Motivace k učení je výsledkem interakce mezi osobností žáka, učitelem, spolužáky a učivem.

Základ těchto motivačních postojů žáka k učení se klade hlavně v rodině. Rodiče předávají pozitivní postoje k učení především tím, že ochotně odpovídají na otázky svých dětí, podporují jejich zájmy, učí je využívat informační prameny, jsou jim příkladem úcty k poznání i praktických dovedností spojených s celoživotním vzděláváním. Jestliže mají děti zázemí podporující jejich sebeúctu a pocit, že na školu stačí, budou při učení aktivnější a ochotnější podstupovat větší riziko chyby. Výsledkem a příčinou úspěchu v učení je podle řady výzkumů pozitivní sebepojetí.

Motivace žáka se v průběhu celého učení s věkem mění. Například úspěšný středoškolák v rozhovoru s kamarádem cítí potřebu se distancovat tím, že odmítá školu a učitelé. Je to vnímáno jako vrstevníky oceňovaný projev dospělosti. (Pavelková, 2002)

2.1.2 Vnitřní a vnější motivace

U žáků se používají dva základní typy motivace. Jedná se o vnitřní motivaci, kdy jde o samotného žáka a vnější motivaci, která je především ze strany učitele, ale také spolužáků a zprostředkovaně i ze strany rodičů.

Vnitřní motivace žáka vychází ze žákova sebepojetí, včetně vnímané osobní zdatnosti, jeho aktuálních zájmů a osobních cílů, jeho hodnocení a stávající situace ve výuce, ze zajímavosti, obtížnosti a užitečnosti zadávaných úkolů, z dosavadních úspěchů a neúspěchů v minulosti či z hodnocení postoje spolužáků k výuce.

Motivace vnitřní je závislá na tom, zda žák vnímá učební činnost nebo zkušenost jako pro něj osobně smysluplnou a má možnost se aktivně podílet na výběru cílů a metod i hodnocení výsledků učení.

Vnitřní motivaci žáků může učitel vzbudit tím, že hodinu zahájí předvedením překvapivého pokusu či zajímavého problému. Tak aktivizuje poznávací potřeby žáků, navodí pocit rozporu mezi dosavadním pojetím a tím, co žák vidí nebo se dozvídá. Je třeba respektovat odlišnosti zájmů chlapců a děvčat při snaze o vzbuzení motivace. Pokud má žák prostor pro výběr a řízení toho, co kdy a kde bude dělat, potom se teprve může vnitřní motivace projevit. Za základní podmínku přípravy žáka pro celoživotní vzdělávání je považováno přebírání odpovědnosti za svůj výkon, tzv. autonomní styl učení. Tento přístup vyžaduje u žáka rozvíjet schopnosti plánování, řízení a hodnocení vlastní práce i práce svých spolužáků, vyhledání pomoci při nejasnostech. Prostředkem a cílem učení jsou právě tyto dovednosti. Motivaci k učení výrazně zvyšuje to, když má žák pocit, že se může spolupodílet na rozhodování o tom, co se bude ve škole nebo doma učit.

Oproti vnitřně nemotivovaným žákům jsou tito žáci spontánnější a flexibilnější, jsou tvořivější, úspěšnější, aktivně se podílejí na školní práci i přípravě a lépe si vše zapamatovávají. Výzkumy dokazují, že pro všechny nadané děti je charakteristická zvýšená úroveň jejich vnitřní motivace. Vnitřní motivace je vrozená, pramení z individuality každého jedince, to však neznamená, že nejde naučit. O to je to pro učitele těžší úkol.

Vnější motivování žáka ze strany učitele spočívá ve stanovování cílů výuky, sdělování svých postojů vůči žákovi a třídě at' už kladných, záporných nebo neutrálních, sdělování svého očekávání vůči žákům, probouzení poznávacích a sociálních potřeb žáků, využívání trestů a odměn, eliminování pocitu nudy, předcházení strachu ze školy, určitého předmětu nebo ze zkoušení.

S vnější motivací se žáci učí především z důvodu, že usilují právě o získání nějaké vnější odměny, nebo proto, aby se vyhnuli případného trestu. Vysokoškolští studenti dosahují výrazně vyššího výkonu v předmětech, z nichž je známkována zkouška, než v předmětech, kde stačí pouze zápočet, prokazují výzkumy. (Čáp, 2007)

Podle toho, v jaké míře vnější stimul jedinec přijímá, rozlišujeme druhy vnější motivace a regulaci chování:

- regulace externí – chování je iniciované externími motivačními činiteli (odměna, trest), nejméně vychází z vnitřní osobnosti žáka (žák se učí z důvodu dobrého prospěchu),
- regulace pasivně převzatá – vnitřně je neakceptovatelná, přichází z vnějšku a vychází z vnitřních pravidel chování každého jedince podmíněných sankcí (žák jde ráno do školy včas, což není vlastním zvnitřněným motivem, ale důvodem, aby se vnitřně cítil dobře),
- regulace identifikovaná – žák přijme danou hodnotu za svou a tím ji vykonává mnohem ochotněji, protože si plně uvědomuje její smysl (žák se učí něco, protože ví, že se mu to v budoucnu bude hodit),
- regulace integrovaná – nejvyšší forma vnější motivace, hodnoty se spojí s osobností člověka a z toho díky tomu je schopen řešit i konflikty několika takovýchto cílů, aniž by některý upřednostňoval, k této motivaci dochází většinou až v dospělosti. (Hrabal, Pavelková, 2010)

2.1.3 Vztahy mezi vnitřní a vnější motivací

Jedním z nejdůležitějších momentů rozvoje motivace je učební činnost, ve které se motivace může měnit jak pozitivně tak negativně, nebo při dosahování pozitivních výsledků či průvodních pocitů žáka se jeho vnější motivace přeměňuje na vnitřní – zvnitřnění. Vnější cíle přijímá jedinec za vlastní také v souvislosti s věkem. V návaznosti na osvojené poznatky, zručnost a rozvoj kognitivních funkcí si klade stále vyšší nároky. Pro docílení motivace vnitřní, se stává prostředkem motivace vnější. To znamená, že žák musí nejdříve plnit domácí úkoly, aby se mohl věnovat zájmové činnosti. Vzájemnou interakcí potřeb a iniciativ se vytvářejí jednotlivé motivy.

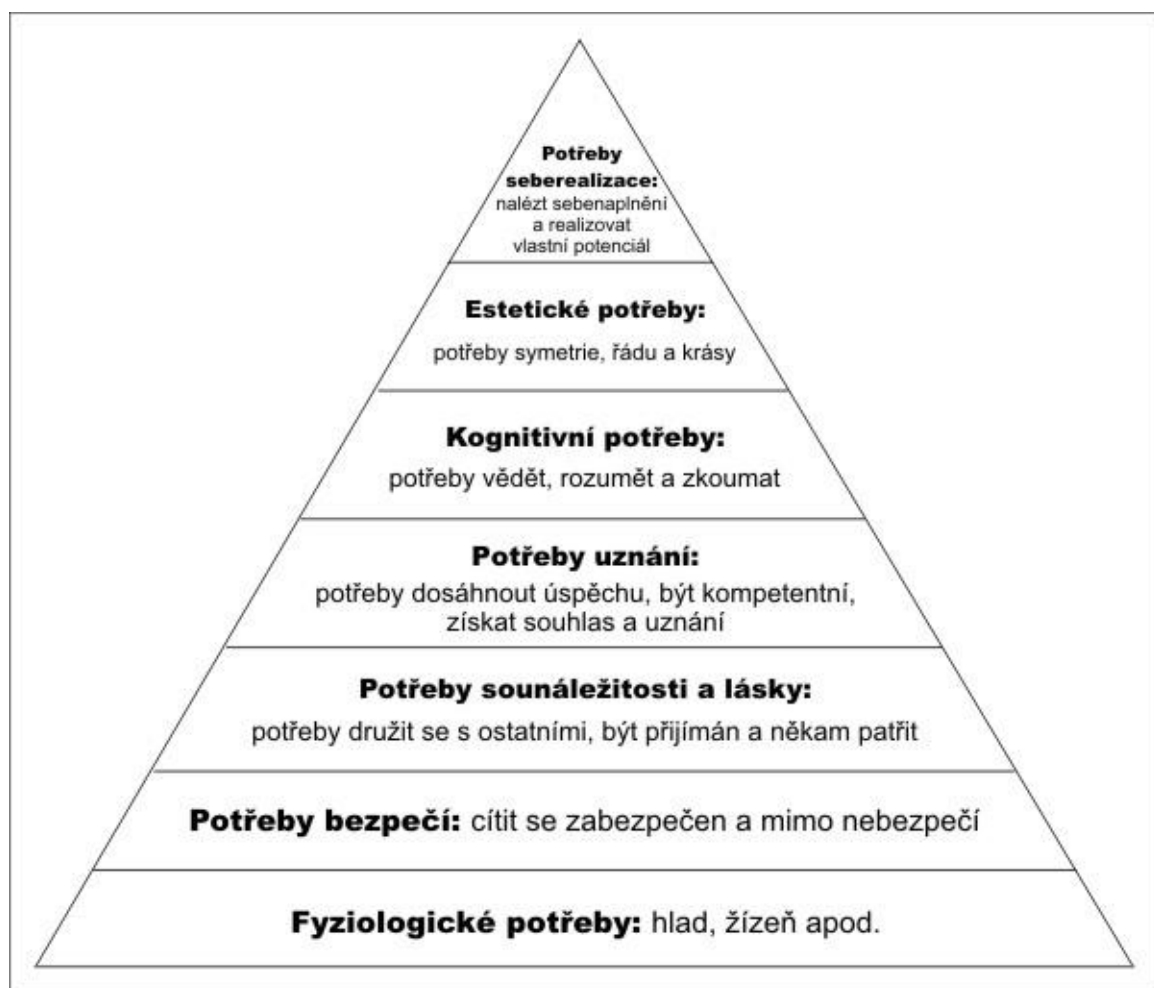
Příčina nepřiměřené úrovně a struktury motivace žáků spočívá v interakci činitelů:

- škola – osobnost učitele, vyučovací styly a úkoly,
- osobnost žáka – osobnostní vlastnosti, kognitivní systém, regulační systém,
- rodina – atmosféra v rodině, psychosociální vztahy v rodině. (Mareš, 2013)

2.1.4 Maslowova teorie motivace

Namísto vysvětlení je alternativním a méně ambiciózním způsobem jak k tomuto tématu přistoupit je pokusit se motivaci pouze popsat. Nejznámější model popisující hodnoty osobních potřeb byl navržen nejvlivnějším myslitelem v oblasti lidské motivace A. H. Maslowem (1908 – 1970). Model má podobu hierarchie postupující od osobních potřeb k rozumovým. Vyplývá z něj, že osobní potřeby, které jsou umístěné v hierarchii níže, jsou větší měrou vrozené, kdežto společenské, rozumové a další vyšší potřeby obsahují vrozené činitele stále více propojené s naučenými odezvami. Není zcela jasné, jak tento pochod propojování probíhá. Maslow však nevylučuje možnost, že vrozené činitele mohou mít ještě hlavní úlohu i na kognitivních úrovních. Dokonce i touha po sebeúctě může obsahovat cosi lidem vlastního, o co budou usilovat, přestože tyto kvality nejsou vzhledem k jejich tělesným či sociálním potřebám nezbytné.

Obrázek 1 Maslowova hierarchie potřeb

Čtyřem vyšším úrovním hierarchie můžeme věnovat patřičnou pozornost podle Maslowa pouze tehdy, jsou-li uspokojeny nižší úrovně fyziologických a sociálních potřeb. Pokud jednotlivci uspokojí své fyziologické potřeby, chtějí být přijímáni svými rodinami a společenskou skupinou. Starají se o to, aby si jich druzí vážili a aby i oni sami o sobě mohli smýšlet pozitivně. Když jsou tyto potřeby uspokojeny, posouvají se k poznávacím a estetickým potřebám až k sebeuskutečňování. Znamená to, že se u jednotlivců vytvářejí vlastnosti příznačné pro zralé a dobře přizpůsobené osoby.

Na základě zkoumání Davida Fontany vynikajících žen a mužů, kteří mimořádně využívali svého potenciálu, vypočítává znaky seberealizovaných lidí takto:

- vnímají dobře skutečnost a snášejí nejistotu,
- přijímají sebe i jiné lidi takové, jací jsou,
- jsou spontánní v myšlení a v chování,
- zaměřují se více na problém než na sebe,
- mají dobrý smysl pro humor,
- jsou vysoce tvořiví,
- odolávají společenským tlakům,
- záleží jim na prospěchu lidstva,
- cení si základních životních prožitků,
- mají hluboce uspokojující mezilidské vztahy jen s několika lidmi,
- pohlíží na život objektivně. (Fontana, 2010)

Studenti, zkoumaní Maslowem, měli výše uvedené vlastnosti. Svými výzkumy zjistil, že jedinci byli mezi jedním procentem nejzdravějších osob v populaci, nevykazovali žádné známky duševních problémů a byli vysoce úspěšní v uplatňování svých vloh a schopností. Zjistil, že seberealizovaní lidé mají sklon k prožitkům intenzivního štěstí, naplnění a vlastního spočinutí u cíle. (Kalhous, 2002)

2.2 Motivace žáka k učení

Nejdůležitější stránkou role učitele je jeho reagování na úspěchy a neúspěchy žáků. Učitel při vyučování výchovně působí na žáky a řídí formování nejrůznějších aspektů jejich osobnosti. Ne u všech žáků je tato činnost pro učitele jednoduchým úkolem.

Problém motivace ve výchovně vzdělávacím procesu je problémem komplexním, zahrnující jak obecné otázky strukturace obsahu vzdělání, organizace vyučovacích hodin, tak individuálně psychologický přístup k žákům.

Úspěšnost žáka ve škole není limitovaná pouze jeho vrozenými dispozicemi, ale i dalšími vlivy, které by měl učitel rozvíjet a podporovat, k nimž patří rovněž úroveň jeho motivace. Zásadní důležitostí je motivace žáka nejen při vyučování ve škole, ale i u domácích aktivit a zájmových činnostech. Motivace určuje, proč se žák chová, tak jak se chová, proč se učí nebo neučí a má rozhodující vliv na jeho chování a jednání.

Pevné základy pozitivního rozvoje žáka klade učitel, který ve vyučování uplatňuje adekvátní způsoby motivace. Přijatelná motivace může vzbuzovat a udržovat zájem žáka o učení vůbec, o daný předmět a o určitou učební činnost. V jiných situacích však může učitel nevhodnou aplikací motivačních činitelů rozvíjení žákova vztahu k učení brzdit, vyvolávat nezájem nebo dokonce odpor. (Vágnerová, 1997)

2.2.1 Žák versus učitel

Jedním z největších problémů, který učitel musí řešit, jsou nemotivovaní žáci. Důležitým krokem učitele je, aby si uvědomil, z jakého důvodu žáci ve škole k učení přistupují způsobem, který je v konečném důsledku poškozuje. Pro dospívající žáky a studenty je ústředním úkolem budování jejich identity. Právě dospívající se nejčastěji stavějí ke školní práci odmítavě tak často proto, aby ochránili své sebepojetí a aby si mohli zachovat kladný sebeobraz a sebeúctu.

Učitelé by se měli zaměřit spíše na úkol, nikoli na riziko neúspěchu žáků, naučit je při neúspěchu namísto rezignace procházet postup krok za krokem tak, aby dokázali najít chybu nebo alternativní cestu. Připomínat jim, že chyby patří k učení a nejsou známkou žákovy neschopnosti. Měl by je naučit přičítat neúspěch malému úsilí, špatné strategii nebo nedostatku informací, ne vlastní hlouposti a nedostatku schopností.

Klíč k motivování žáků se považuje hledání cesty, jak každému jednotlivci dát pocit kontroly nad situací učení. Učitel by měl posilovat víru žáků v jejich schopnost uspět v učení a jistotu, že riziko spojené s učitelskou úlohou nehrozí ztrátou jejich sociální pozice ve třídě.

Méně schopné děti je nutné hodnotit vzhledem k individuálním zvládacím cílům, opírajícím se o náročné, ale smysluplné standardy, ne srovnávat je s ostatními, aby i ony zažívaly úspěch. Pokud učitel zjistí, že žák učivo nezvládá, měl by mu dát čas na to, aby se ho naučil důkladně. Doučování neprospívajícího žáka nespočívá v tom, že se mu učivo stejným způsobem vyloží ještě jednou, nebo že ho vedeme k mechanickému memorování, ale v tom, že je třeba zkusit jinou formu výkladu. K tomu, aby mohli učitelé změnit své pojetí vyučování a učení, musí mít podporu vedení školy, pocit bezpečí a víru ve vlastní schopnosti. Naučit děti být úspěšnými by měl být učitel, který je přesvědčuje o tom, že jsou schopné učit se, rozvíjet se a zlepšovat se. Každé dítě by od první zkušenosti se školou mělo alespoň občas zažít úspěch, aby věřilo, že bude ve škole úspěšný a že bude schopné se trvale učit i v pozdějším životě.

Faktorů působících na motivaci žáka, které není učitel schopen ovlivnit, je mnoho. Jsou jimi především rodina a prostředí, ve kterém žák žije nebo zkušenosti s dřívějšími učiteli i učivem. Je ale také mnoho faktorů, které učitel ovlivnit může a tak i zvýšit úroveň žákovy motivace. Těmi jsou například zajímavý výklad, demokratický přístup, zohlednění zájmu žáků, pochvala nebo řešení rozporuplné úlohy. Aby motivace pomáhala žákům najít smysl práce ve škole, musí ji přizpůsobovat cíli a obsahu učiva, ale také jejich věku. (Kosíková, 2011)

2.2.2 Rozvíjení motivace a její metody

Metody zaměřující se na vnější motivaci sice fungují, ale jen pod přísným vlivem učitele. Metody a způsoby rozvíjení motivace žáka:

- problémová výuka – snaha vyvolat zájem o problém, tvoření hypotéz, alternativní řešení, aktivity a zpětné vazby,
- škola hrou – didaktické hry, využívání soutěživosti, uvolněné atmosféry, nezávaznosti a radosti ze hry,
- zajímavé úlohy – zadání takových úloh, které jsou pro žáka dramatické, tajuplné a nachází v nich vědecké objevování

- soutěže – je vhodné střídat charakter soutěží, aby se zapojil celý kolektiv a ne jen ti žáci, kteří vynikají svými schopnostmi,
- programované učení – samostatná práce a výhody s ní spojené jako je například vlastní tempo práce,
- dramatizace činností – názorné, živé a zajímavé podání učiva, přiblížení praxe k učivu a zdůraznění zvláštností nebo rozdílů učiva,
- odměny a tresty – nejvhodnější je pozitivní individuální hodnocení,
- akceptování jako motivační princip – učení samostatnosti a zodpovědnosti žáka, zadávání samostatných projektů,
- uplatňování principu sebevyjádření žáka – tolerování individuálních potřeb žáka,
- rozmanitost ve vyučování – dotazování, střídání přednášení, změny rytmu, formy práce, metod, práce s hlasem, pohyb ve třídě, eliminování nudy zajímavým výkladem nebo názorností,
- zohledňování principu kreativního klimatu – navození prostředí aktivity, činnosti, humoru, produkce,
- brainstorming – skupinová tvorba nápadů, které žáci společně bez kritiky posuzují, hledají alternativní řešení a vyvozují závěr,
- koncentrace pozornosti – drobné chyby a nepřesnosti v zadání práce, které žáci musí odhalit, důraz na soustředěnost,
- regenerace sil – zahrnutí relaxačních cvičení,
- tvořivost – divergentní úkoly,
- imaginace – zadávání cvičení pro rozvoj fantazie a spontánnosti,
- učení činností – zapojení celkové osobnosti žáka, uplatňování zásady aktivity,
- kooperativní vyučování a učení – rozdělování žáků do skupin podle povahy učiva, řeší stejnou nebo obtížnější úlohu, ale každá jiným způsobem,
- výcvik a rozvíjení citového vztahu k problémům – správně rozpoznat a pojmenovat daný problém, definovat ho a vyřešit,
- skupinová dynamika – využívání sociálně psychologických procesů ve třídě,
- využívání informačních fondů – podpora vlastní iniciativy žáka, vytvoření referátu za pomoci samostatně zjištěných informací například návštěvou jiné instituce či firmy,
- rozvoj hodnotícího myšlení a sebehodnocení žáků – žáci hodnotí sami sebe nebo se hodnotí navzájem na základě svých schopností, znalostí a dovedností,

- aktuálnost – porovnání problémů a témat se zkušenostmi žáků,
- uplatňování principu hierarchie cílů – žák by měl znát posloupnost cílů, stupnici hodnot,
- uplatňování principu smyslu a významu učiva – spojení s praktickou činností, přiblížení učiva ukázkou praktického využití poznatků. (Slepička, 2001)

2.2.3 Demotivující činitelé

Styl vyučování, ve kterém jsou žáci v pasivní roli, převažuje biflování a strach nad tvořivostí a seberealizací, se nazývá autokratický styl vyučování a výchovy. Nejedná se však o autoritativní styl, kde se jen důsledně dbá na dodržování společně stanovených pravidel a cílů. Konvergentní vyučování, málo tvořivosti, fantazie, flexibility a originálního subjektivního hodnocení jsou dalšími demotivujícími činiteli. Nekompromisnost, nepřizpůsobivost, strnulost a ztuhlost učitele také žáky demotivuje. Negativní činností učitele při zvyšování motivace žáků je bezprostředně také porovnávání s ostatními, lepšími žáky, zdůrazňování jejich prospěchu či nízká informovanost o praktickém uplatnění poznatků v životě. (Mareš, 2013)

3 VLASTNÍ ZPRACOVÁNÍ

3.1 Střední odborné učiliště společného stravování Poděbrady

Střední odborné učiliště poskytuje střední vzdělávání s výučním listem v tříletých oborech kuchař, číšník, cukrář a pekař a střední vzdělání s maturitním vysvědčením ve dvouletém nástavbovém studiu obor společného stravování.

Obrázek 2 Logo školy

Výuka je rozdělena na teoretickou a praktickou, a tím umožňuje žákům stát se dobrými odborníky ve svém oboru. K tomu jim také napomáhá účast na gastronomických soutěžích, ale i možnost dalšího profesního vzdělávání jako je například barmanský kurz, baristický kurz nebo kurz vyřezávání ovoce.

Střední odborné učiliště společného stravování v Poděbradech spravuje tři budovy, které jsou ve vlastnictví Středočeského kraje.

Budova školy

Hlavní účel a předmět činnosti školy je vymezen § 57 zákona č. 561/2004 Sb., prováděcími předpisy, rámcovými vzdělávacími programy pro příslušný obor vzdělání a školním vzdělávacím programem **Gastronomické služby**. V budově školy probíhá teoretické vyučování.

Obrázek 3 Budova školy

Budova praktického vyučování

Hlavní účel a předmět činnosti tohoto školského zařízení je vymezen § 119 zákona č. 561/2004 Sb., a prováděcími předpisy. Středisko praktického vyučování Labenka zahrnuje školní jídelnu, školní restauraci a školní prodejnu. Uskutečňuje se zde odborný výcvik a praxe žáků pod dohledem učitelů odborného výcviku.

Školní jídelna zajišťuje stravování zaměstnanců školy a stravovací služby pro další osoby, a to za úplatu. Pokrmy připravují žáci pod dohledem učitelů odborného výcviku. Strava je podávána formou restauračního stravování, kdy klienti jsou obsluhováni žáky.

V provozu je také výrobná cukrářských a pekařských výrobků, ve které pracují žáci též pod vedením učitelů odborného výcviku.

Obrázek 4 Budova praktického vyučování

Restaurace Labenka je provozována v rámci hlavní činnosti a poskytuje stravovací služby veřejnosti. Hosté jsou obsluhováni pouze žáky školy a přípravu jídel zajišťují pod dozorem učitelů odborného výcviku a za pomoci profesionálních kuchařů.

Prodejna je provozována v rámci hlavní činnosti a nabízí cukrářské a pekařské výrobky, výrobky studené i teplé kuchyně, které také připravují žáci s pomocí učitelů odborného výcviku.

Budova domova mládeže

Hlavní účel a předmět činnosti tohoto školského zařízení je vymezen § 117 zákona č. 561/2004 Sb., a prováděcími předpisy. Domov mládeže Jitřenka poskytuje žákům ubytování a ubytovaným žákům výchovně vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost školy. Zajišťuje ubytovaným žákům školní stravování a vede k plnohodnotnému využívání volného času formou zájmových činností.

3.2 Průzkum ve škole

Pojetí motivace ve škole, které obvykle spočívá v pravdivém, ale málo říkajícím ztotožnění motivace se zájmem o učení. Základními komponentami zájmu jsou potřeby dítěte a bez znalosti struktury potřeb, na nichž může být potenciální zájem založen, jej není možné rozvíjet. Záměrem je poukázat na fakt, že motivace jak pozitivní, tak negativní vzniká v interakci učitel – žák (žáci), přičemž motivační působení na žáky nemusí být vždy zcela uvědomělé.

Koncept motivace rozšířený o uvedenou interakční dimenzi umožňuje uvědomělejší přístup učitele k žákům, který by se měl odrazit cílevědomějším řízením vyučovacího procesu. Předpokládaný pohled by měl umožnit sjednocený přístup pedagoga problémovému žákovi na základě vzájemného porozumění jak v oblasti terminologické, tak při hledání příčin nedostatků a možnosti nápravy.

Kladnou motivací a způsobem jakým posílíme sebedůvěru žáků, zvláště slabších, je zadání přiměřeného problému k vyřešení. Zcela jistě se zlepší i jejich přístup k odbornému výcviku a uspokojí se u nich potřeba uplatnění se v kolektivu. K vyřešení problému lze nejnáze dospět prostřednictvím skupinové práce, která podporuje samostatnou výměnu názorů, rozvíjí vyjadřovací schopnosti, vyvolává zdravou soutěživost a slabší žáci se zbavují ostychu, mají příležitost uplatnit své schopnosti.

Průzkum ve škole začal nejdříve návštěvou u paní ředitelky Ing. Heleny Klimešové, která mi umožnila spolupráci jak se zaměstnanci, tak i s žáky školy. Žákům jsem předložila mnou vytvořený dotazník a poprosila je o pravdivé vyplnění. Učitelům jsem pokládala otázky, vedli jsme spolu rozhovor na téma zvyšování motivace žáků v jejich škole.

3.3 Výsledky dotazníkového šetření

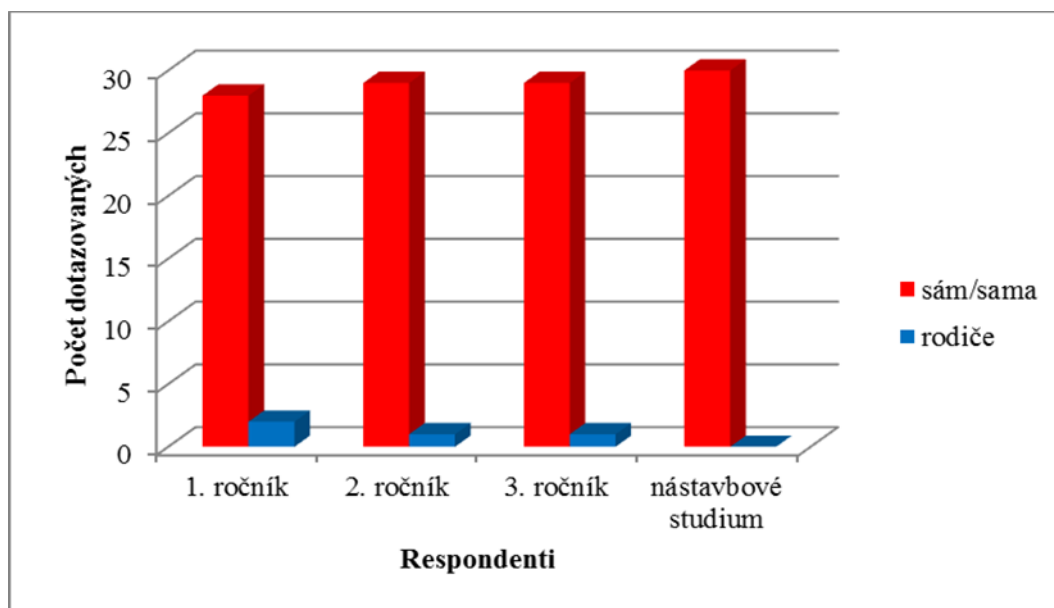
Dotazník byl předložen a anonymně vyplněn třiceti žáky školy prvního ročníku, třiceti žáky druhého ročníku, třiceti žáky třetího ročníku a třiceti žáky nástavbového studia. Obsahoval třináct uzavřených otázek a své pravdivé odpovědi křížkovali¹.

Zjištěné informace jsem zaznamenala, zhodnotila a graficky znázornila vždy pomocí sloupcového grafu. Jednotlivé otázky z dotazníku a porovnání odpovědí respondentů všech ročníků je přehledně zobrazeno v následujících grafech. Většina žáků odpovídala přibližně stejně, liší se pouze v některých případech. Na základě průzkumu dostáváme představu o tom, jakou dnešní mladá generace má představu o svém budoucím povolání a jakých cílů si vytyčuje ve vzdělání i ve své odbornosti.

Kromě dotazníkového šetření byly vypracovány podobné otázky pro rozhovor s učiteli. Rozhovor byl veden s paní ředitelkou Ing. Helenou Klimešovou, se dvěma učitelkami odborných předmětů a se dvěma učiteli praktického vyučování. Všichni byli velice vstřícní a rozhovor mi bez jakýchkoliv námitek poskytli. Jeden z rozhovorů je v bakalářské práci také uveden.

¹ Dotazník je uveden v Příloze 1

Graf 1 Vybral/a jste si obor studia sám/sama nebo Vaši rodiče?

Základní otázkou pro průzkum mezi žáky je zjištění, zda si svůj obor vybrali sami nebo jejich rodiče. Skoro všichni žáci odpověděli, že si svůj obor zvolili zcela sami. To svědčí o tom, že valná většina respondentů znala své představy a očekávání. Věděli, co jim škola nabízí, z jakých oborů si mohou vybrat, kolika leté studium si zvolí a co je po celou dobu ve škole čeká.

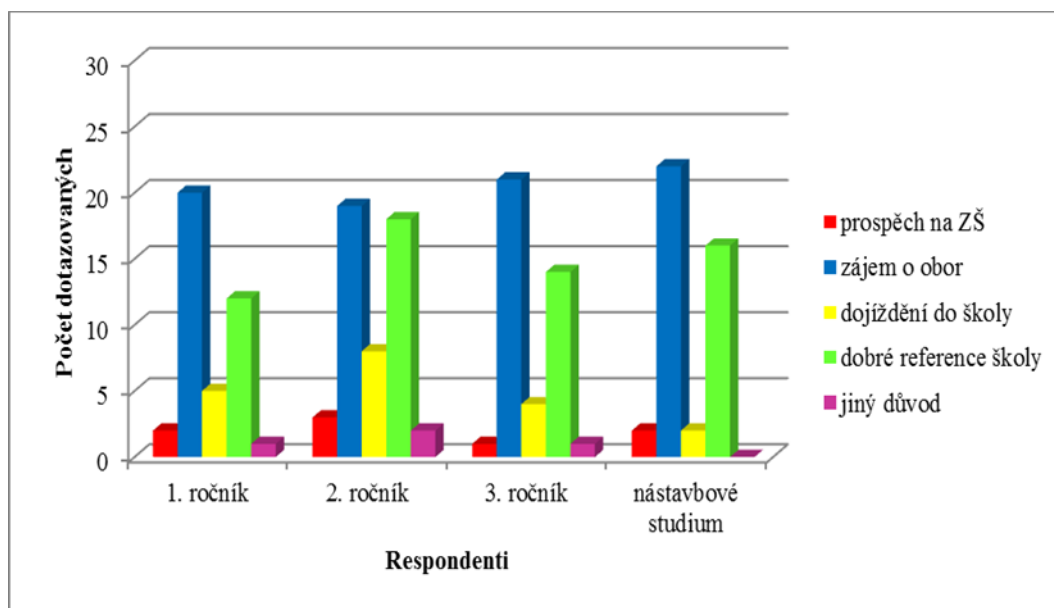
Střední odborné učiliště společného stravování Poděbrady samozřejmě spravuje webové stránky², kde se budoucí žáci této školy mohli informovat o škole jako takové. Součástí je i virtuální prohlídka, k dispozici jsou dokumenty školy, jako jsou například Výroční zprávy, Školní a klasifikační řád školy, Inspekční zpráva České školní inspekce či Minimální preventivní programy a bezpochyby i mapa školy.

Od 1. 9. 2009 probíhá výuka gastronomických oborů podle nového školního vzdělávacího programu s názvem „Gastronomické služby“. Všechny tyto obory, které škola nabízí, jsou také na webových stránkách podrobně vypsány a jsou žákům k dispozici.

Kromě nejrůznějších fotografií, informací pro uchazeče a informací pro žáky, jsou na stránkách vypsány i aktivity školy. Jedná o různé kurzy, soutěže, projekty, ale také o Den otevřených dveří, na který docházejí zájemci o studium.

² www.soupy.cz

Graf 2 Vybral/a jste si školu a obor studia na základě ...

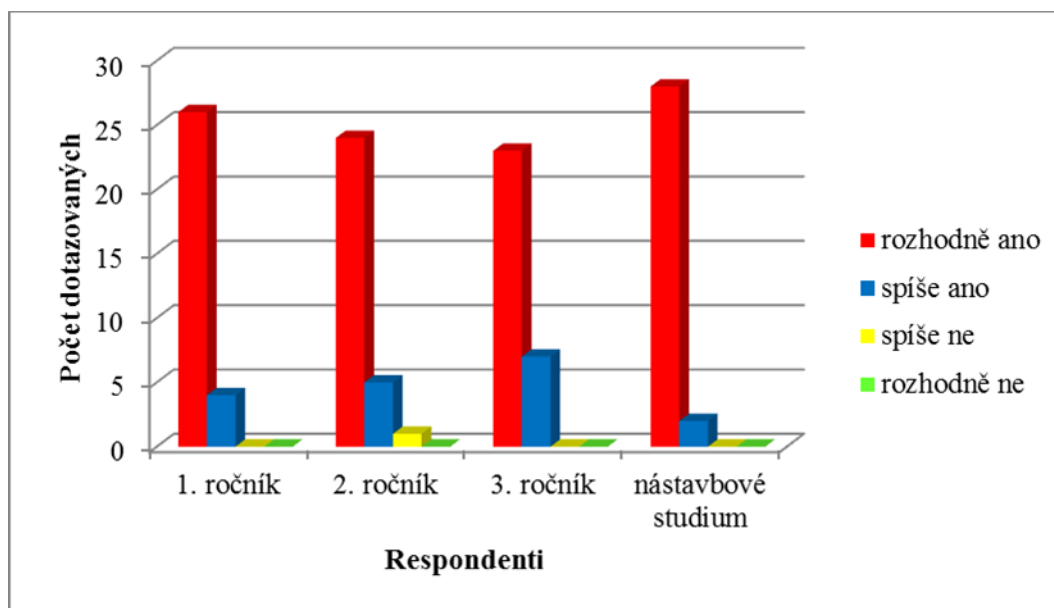

Druhou otázkou jsem chtěla zjistit, zda si žáci Střední odborné učiliště společného stravování Poděbrady vybrali z důvodu skutečného zájmu o obor či dobrých referencí školy nebo jen kvůli blízkému dojíždění do školy, anebo z důvodu jejich prospěchu na základní škole.

Jelikož na tuto otázku mohli odpovědět zakřížkováním více odpovědí, někteří uvádějí i všechny z nabídky. Valná většina respondentů odpověděla, že mají zájem o obor a z důvodu dobrých referencí školy, si zvolili právě svou profesi. Ti, co zmiňují jiný důvod volby, uvádějí takový názor, že nechtěli nastoupit do školy, kde nikoho neznají, tudíž si školu vybrali podle svých kamarádů. Z grafu je jasné znát, že škola má dobrou pověst a je na dobré úrovni vzdělávání.

Dojíždění a délka cesty do školy, hraje také svou roli ve výběru. Poděbrady je malé lázeňské město ve Středních Čechách. I přes to, spojení z okolních měst, není žádný velký problém. Poděbrady leží na železniční trati mezi Nymburkem a Kolínem. V nádraží staví jak osobní vlaky, tak i rychlostní, vlakové spojení je tedy dobré. Autobusové nádraží a spojení mezi okolními vesnicemi je také bezpochyby v pořádku. Nehledě na to, že škola se nachází asi tak tři minuty od nádraží vlakového.

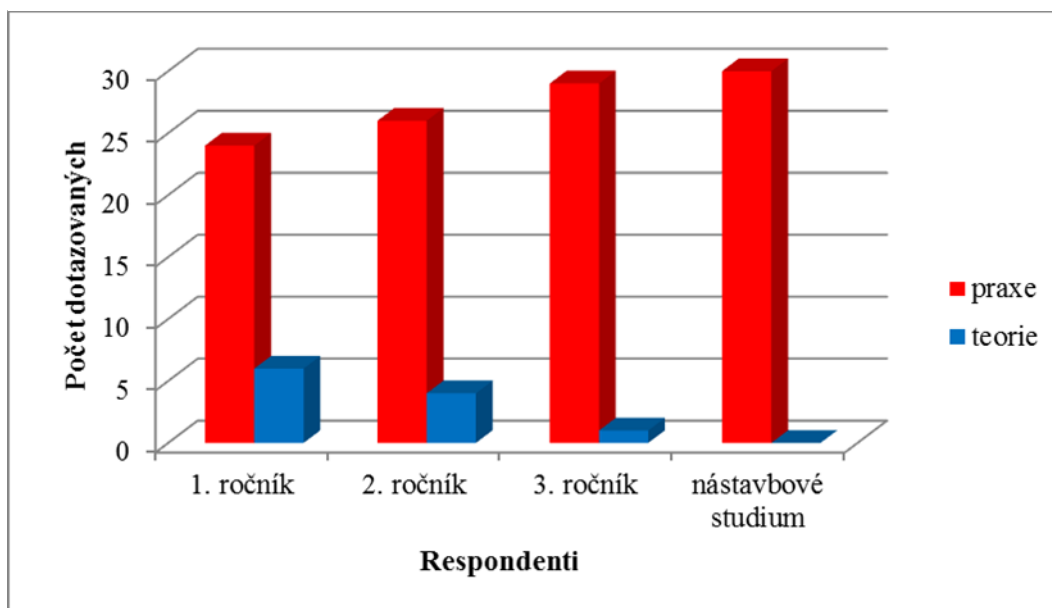
Graf 3 Naplňuje Vaše představy obor, který jste si vybral/a?

Otázka představy o svém oboru vyznívá kladně s tím, že většině dotazovaných jejich zvolený obor přináší naplnění představ o své práci a budoucím povolání. Odpověď „rozhodně ne“ nebyla uvedena ani jedna ze sto dvaceti respondentů a odpověď „spíše ne“ byla uvedena pouze jedním žákem. Osmnáct žáků odpovědělo „spíše ano“. Lze tedy uvést, že někteří žáci své představy o obor nemají zcela naplněné. U této otázky je jasné, i když to není zcela závažné, že bychom se měli neustále posouvat kupředu a takzvaně jít s dobou. Zjišťovat nové trendy v gastronomii, co je a co naopak není hitem dnešní doby. Ti, co odpověděli negativně, dle mého názoru, neměli vůbec žádnou představu o tom, co škola nabízí a obnáší.

Ve věku dospívání, kdy žáci přestupují ze základní školy na učiliště, střední školy nebo gymnázia, nemají někteří zcela jasnou představu o tom, čemu by se chtěli po celý život věnovat. Rozhodování o budoucím povolání a výběru školy je velkou problematikou. Žáci by si měli uvědomit a především respektovat své zájmy, osobní vlastnosti, schopnosti a zdravotní i tělesnou způsobilost.

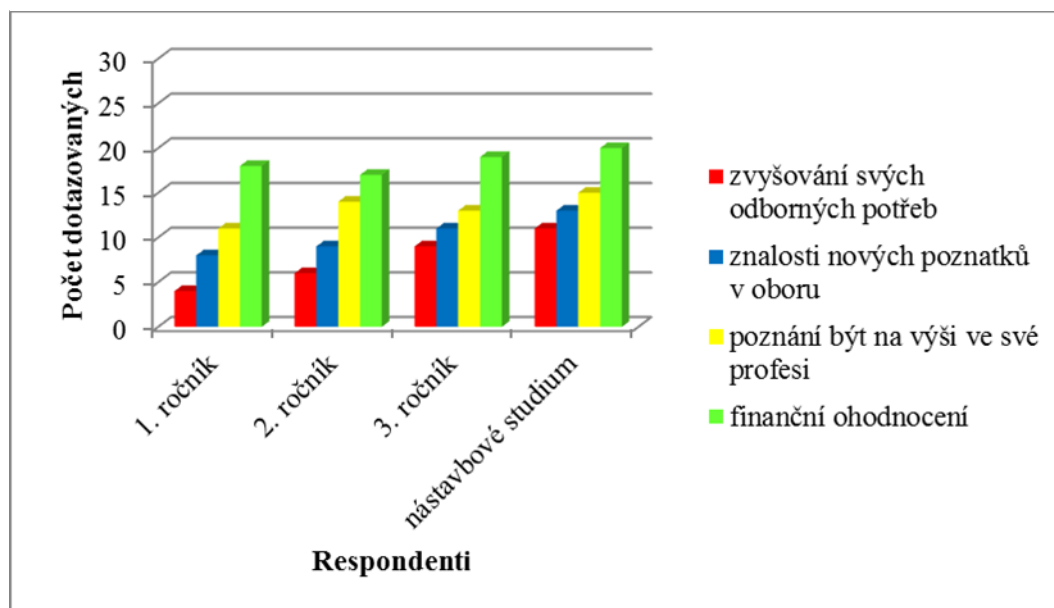
Graf 4 Máte raději teorii nebo praxi?

Na otázku, zda žáci mají raději teorii nebo praxi, vítězí ve všech ročnících praxe. Žáci prvního ročníku se učí základy gastronomie, seznamují se s provozem restaurací, jídelen a jiných provozních zařízení. Učitelé odborného výcviku jim věnují daleko větší pozornost než žákům vyšších ročníků, kteří svou práci zvládají téměř samostatně. Proto deset respondentů ze třiceti dává přednost teorii před praxí. Nicméně valná většina žáků upřednostňuje praktická cvičení a instruktáže, a motivační forma výuky na praxi je pro ně přitažlivější než strohá teorie. Aktivní zapojení do činností, a tím i přebírání odpovědnosti na pracovišti, je pro žáky daleko zajímavější, než získávání vědomostí pouze z lavic.

Teoretické znalosti jsou bezprostřední součástí praktických dovedností. Pokud nebude kuchař znát správné normování surovin, pokrm neuvaří správně. Pokud číšník nebude vědět jak správně prostříit slavnostní tabuli, nikdy ji neprostře. Proto jsou ve škole odborné předměty od prvního ročníku synchronizovány s praktickými cvičeními. Navzájem se propojují, jak technologie pokrmů s vařením, tak i stolničení se servisem pokrmů.

Graf 5 Co si představíte pod pojmem motivace?

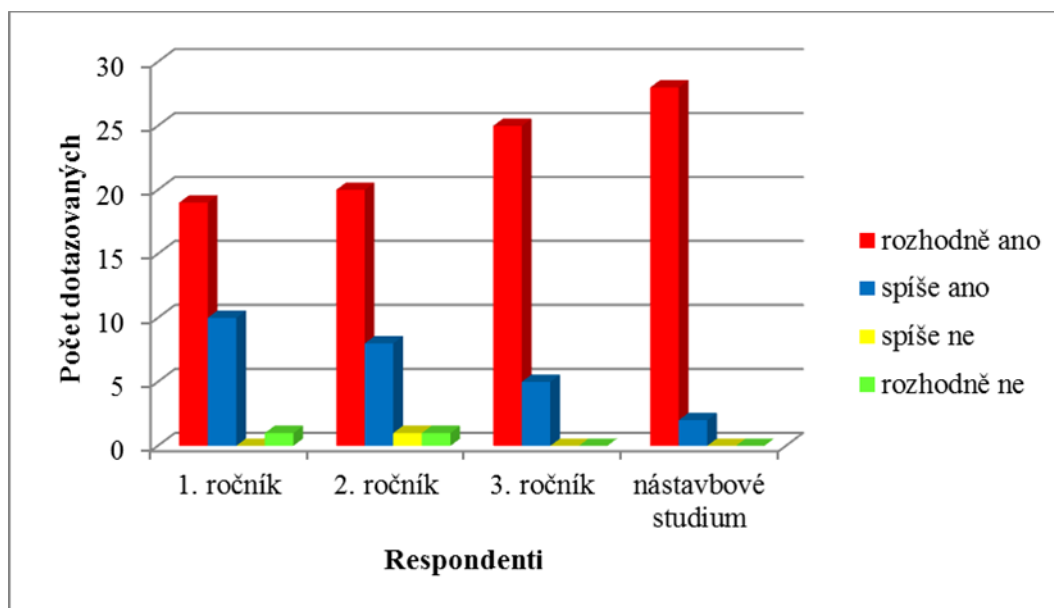

Pojem motivace je pro žáky v daném oboru většinou finanční ohodnocení a teprve až potom poznání být na výši své profesi a ostatní uvedené atributy. V dnešní době je otázka peněz důležitá, neznamená to však, že je prioritou. Na otázku žáci odpovídali zakřížkováním více odpovědí. Vycházím tedy z toho, že i možnost získat více znalostí a zvyšovat si své potřeby, je pro ně neméně důležitá, protože za maximální profesionalitu a kvalitně odvedenou práci si odborník na výši dokáže přeci představit i náležitou odměnu. O tomto faktu jsem byla přesvědčena z odpovědí na následující otázku v dotazníku.

Je smutné, že žáky ke studiu vede především finanční odměna za docházení na praxi a jejich výkony na pracovišti a ne to, že mohou být lepšími, že si rozšíří své znalosti v oboru. Suma, kterou si dle svých zásluh a podle pracovního nasazení, pečlivosti a šikovnosti získají, je vcelku vysoká. Sice první ročník v první polovině školního roku finanční ohodnocení nedostává. Ve druhé polovině školního roku je to přibližně tři sta korun, a to pokud jsou kladně ohodnoceni učitelem odborného výcviku. Výše odměny se odvíjí od celkového hodnocení. Pokud učitel není spokojený s žákovými výsledky, nemusí být vyplacený vůbec. Ale žáci druhého ročníku si mohou vydělat až pět set korun a žáci třetího ročníku až sedm set korun za měsíc. Je tedy pochopitelné, že takovéto „kapesné“³ je pro žáky velkou motivací.

³ Kapesné pobírají žáci podle výše uznané produktivní činnosti a řídí se § 122 zákona č. 561/2004 Sb.

Graf 6 Máte zájem zvyšovat si svou kvalifikaci v oboru?

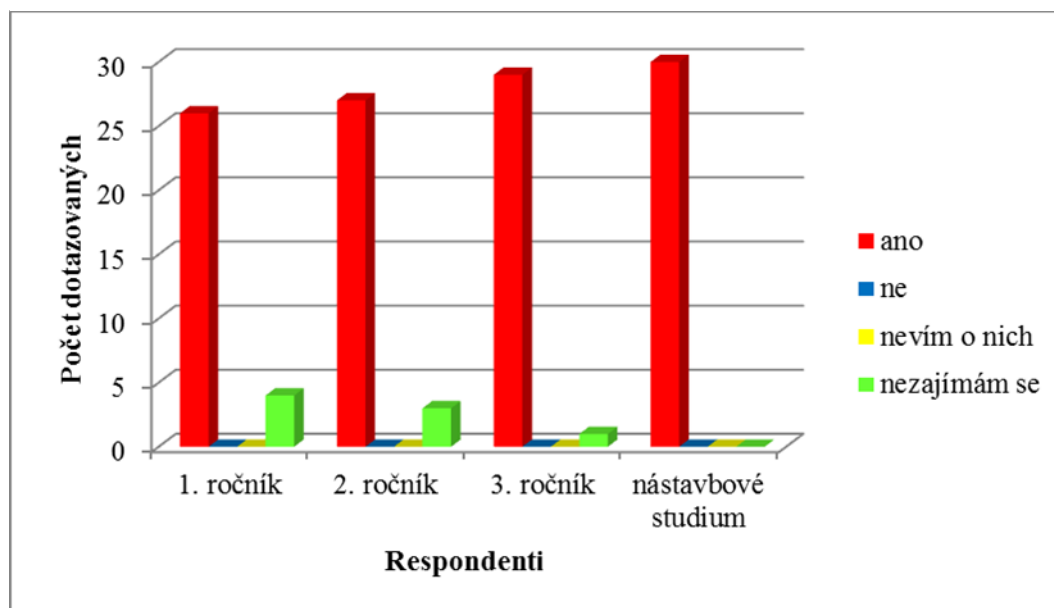

Z výše uvedeného grafu je zřejmé, že žáci si svou kvalifikaci chtějí zvyšovat. Nejde tedy jen o finanční ohodnocení, co se týče motivace. Tato otázka navazuje na předešlou a je obrazem toho, že většina žáků chce být kvalifikovanými odborníky ve své profesi a následně si chce zvyšovat své vzdělání. Je tedy na učitelích, aby žáky svým přístupem nadále správně motivovali a probouzeli v nich svou zdravou ctižádost a zájem o obor. Dnes jsou velké možnosti při zahraničních stážích a různých pracovních aktivitách v celém světě. Záleží však na nich samých jak těchto cílů dosáhnout. Škola žákům nabízí možnost absolvování různých kurzů zakončených certifikátem. Na základě znalostí a dovedností získaných během kurzů škola vybírá nejlepší žáky, kteří se účastní na soutěžích a to nejen školou pořádané, ale i krajské či celorepublikové.

Spolupráce v zahraničí je nedílnou součástí. Škola je ve spolupráci se školami v Německu, Itálii, Slovensku či Maďarsku. Například v rámci projektu Edison navštívilo Střední odborné učiliště společného stravování Poděbrady šest zahraničních studentů ze čtyř světadílů. Studenti přiletěli ze šesti zemí: Argentina, Brazílie, Čína, Egypt, Taiwan a Ukrajina. Jejich cílem bylo přiblížit jejich kultury žákům učiliště. V rámci programu Erasmus pro změnu přijeli žáci z Německa.

Poznání zahraničních zemí a seznámení s jejich kulturami je pro žáky velkou motivací. Bohužel ne všichni žáci mají možnost stáže se zúčastnit, ať už z finančních důvodů nebo malých znalostí cizího jazyka. Stát se jedním z vyvolených a na stáž odjet, je pro některé ohromnou motivací.

Graf 7 Zvyšujete si své znalosti při kurzech pořádaných školou?

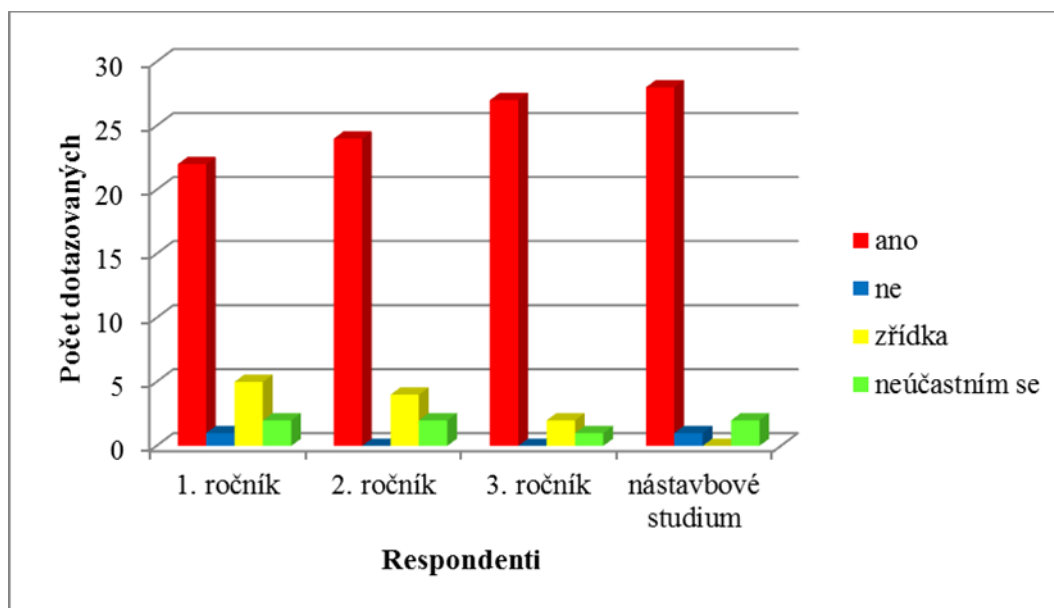

V této otázce je patrná správná motivace žáků a zájem o obor, kde formou kurzů pořádaných školou mohou žáci porovnávat své schopnosti a znalosti s ostatními a zároveň získávat a čerpat cenné zkušenosti a nové prvky v moderním pojetí svého oboru.

Škola nabízí například dvoudenní baristický kurz pod vedením lektora Martina Smolného. Zahrnuje praktickou přípravu různých druhů káv, při které žáci získávají velké množství znalostí a informací o kávě a jejího servisu. Dnešní kuchař se v praxi neobejde bez znalostí přípravy nabídkových stolů, rautů a recepcí, proto škola pořádá také kurz studené kuchyně pod vedením Mistra kuchaře Vladimíra Picky. Tento kurz obnáší jak teoretickou přípravu, tak i praktickou přípravu složitých salátů a jiných studených pokrmů. Dalším zajímavým kurzem je vyřezávání ovoce a zeleniny, kde se žáci naučí vytvářet přímo umělecká díla. V neposlední řadě škola pořádá i kurz barmanský, opět pod vedením lektora Martina Smolného. Týdenní kurz obsahuje teoretické znalosti různých druhů alkoholu a přípravu míchaných nápojů, jak alkoholických, tak i nealkoholických. Učí se techniku míchání a servis drinků.

Vysoká účast na kurzech je dalším důkazem toho, že žáci si své znalosti chtějí zvyšovat. Tuto informaci mi potvrdila paní ředitelka Ing. Helena Klimešová.

Graf 8 Využíváte svých znalostí i na soutěžích pořádaných školou?

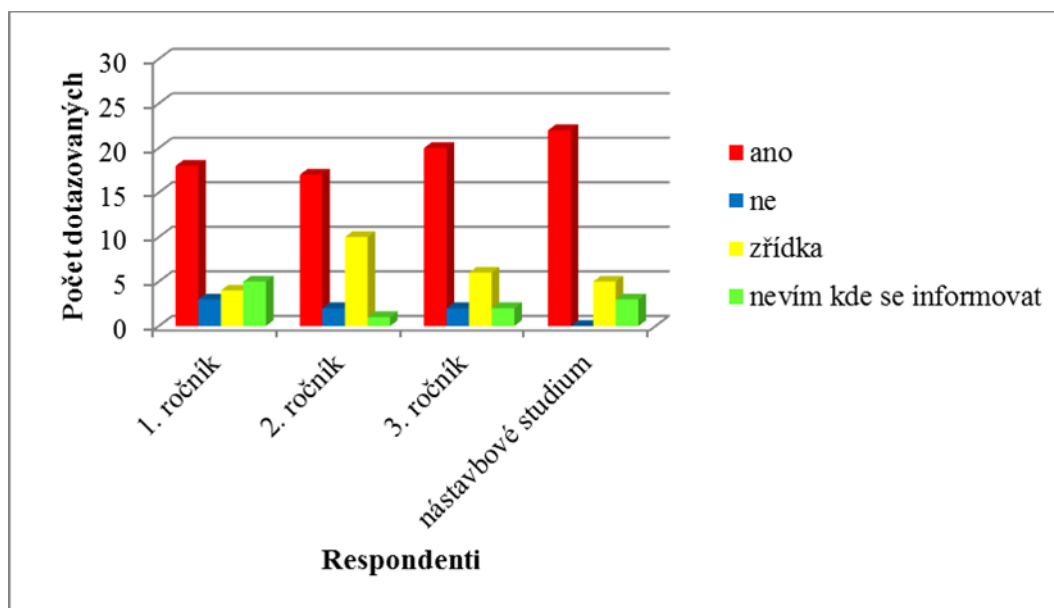

Soutěže školou pořádány, jako je například Gastro Poděbrady, jsou velice významné a v Poděbradech již každoroční tradicí, na které se přichází podívat i velmi valná veřejnost. Bohužel ne všichni žáci mají možnost se na soutěžích zúčastnit. Škola je však zapojena do mnoha akcí, které probíhají po celý školní rok, proto i ti slabší žáci dostávají šanci se předvést, když ne na soutěži, tak na jiné společenské akci, kde získávají nemalé zkušenosti. Na výše uvedeném grafu je patrné, že většina žáků z těchto, ať už soutěží nebo jiných zajímavých akcí, získávají mnoho teoretických znalostí a praktických zkušeností.

Soutěže se týkají všech oborů. Cukráři předvádějí zručnost a kreativitu při výrobě zákusků a dortů, kuchaři připravují rautové pochoutky, číšníci prostírají tabule k různým příležitostem na dané téma a barmani míchají nadčasové drinky.

Pro žáky jsou tyto soutěže také velké zpestření studia. Nejen, že získávají mnoho zkušeností, ale tyto dny jsou pro ně zároveň i zábavou.

Graf 9 Zajímáte se o nové trendy a možnosti ve Vašem oboru?

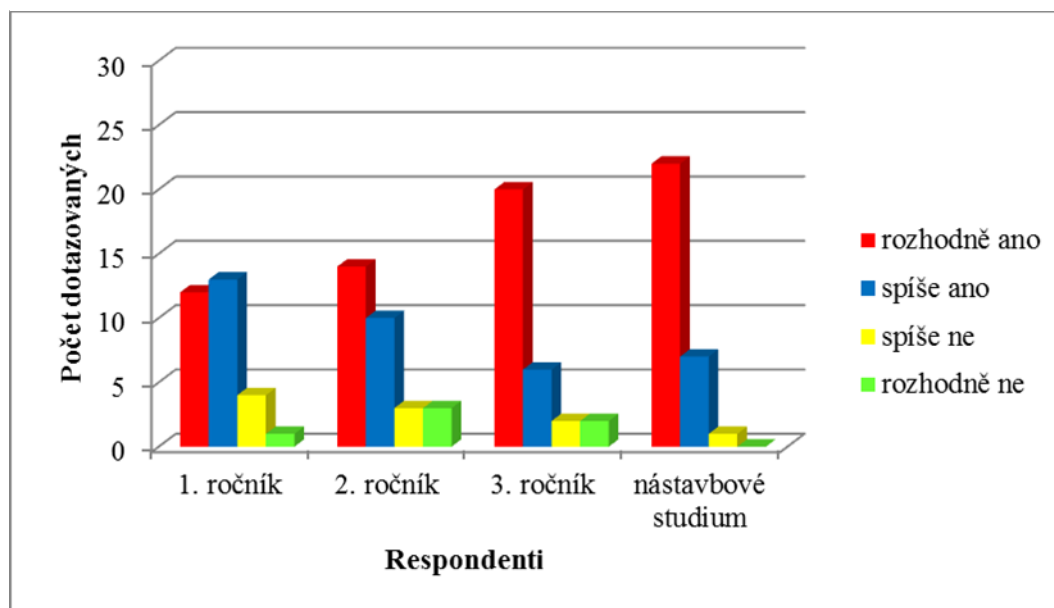

Odpovědi na otázku, zda se žáci zajímají o nové trendy v jejich oboru, jsou velice různorodé. U žáků, kteří odpověděli kladně, je evidentní, že je jimi vybraný obor opravdu baví a zajímají se o novinky a trendy v nynější gastronomii. Vyhledávají informace, které jsou zrovna hitem. Někteří žáci nevědí, kde tyto informace získat, i přes to, že žijí v dnešní době plné technologií a jsou prakticky denně spojeny s internetem a jinými informačními zdroji. Překvapivé je, že jen sedm žáků ze sto dvaceti, odpovědělo negativně.

Nejenom internet je spojkou při získávání nových trendů v gastronomii. Dnes jsou velkým hitem například televizní pořady o vaření, časopisy o výrobě cukrářských pochoutek, knihy o míchání nejrůznějších alkoholických i nealkoholických nápojů, knihy o přípravě kávy a jejích druzích.

Pokud žáky jejich obor opravdu baví, zajímají se a chtějí se o nových trendech dozvědět co nejvíce, vždy si cestu k těmto informacím naleznou. Učitel může poradit, podpořit, ale nemůže žáky donutit mít o obor zájem, pokud oni sami nechtějí.

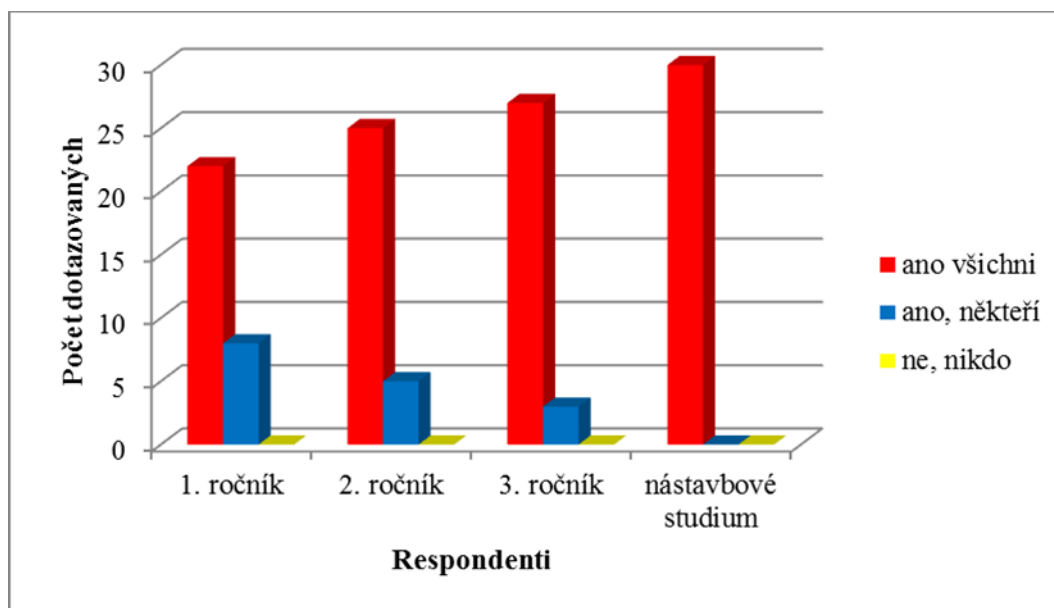
Graf 10 Myslíte si, že Váš učitel odborného výcviku dokáže zaujmout?

Graficky znázorněné odpovědi všech ročníků zřetelně uvádějí, jak se s dospíváním a získáváním více zkušeností během studia, zvyšují žákům nároky a více vnímají a přijímají přístup učitelů. Motivování žáků nižších ročníků není tak snadné jako u starších. V období dospívání je těžké žáky zaujmout a náležitě je motivovat ke vzdělávání. Není tedy chyba učitelů, že žáky dostatečně nemotivují, je to spíše žáků laxní přístup k poznávání nových vědomostí a dovedností. S postupem času zjišťují, že tomu opravdu tak není. Učitel je motivuje, ale vnímají jejich motivaci jinak než dříve.

V období dospívání je velkým problémem žáky zaujmout, když je více než studium zajímavá, co mají na sobě za oblečení, jak se oblékají ostatní, kdo se s kým kamarádí, kdo o kom co řekl a neřekl. Tráví spousty času na sociálních sítích a studium je pro ně v tomto období na druhé koleji. Žáci vyšších ročníků, hlavně ti, co mají před závěrečnými zkouškami, přistupují ke studiu s větší zodpovědností a učitelovu motivaci vnímají jinak než ti mladší.

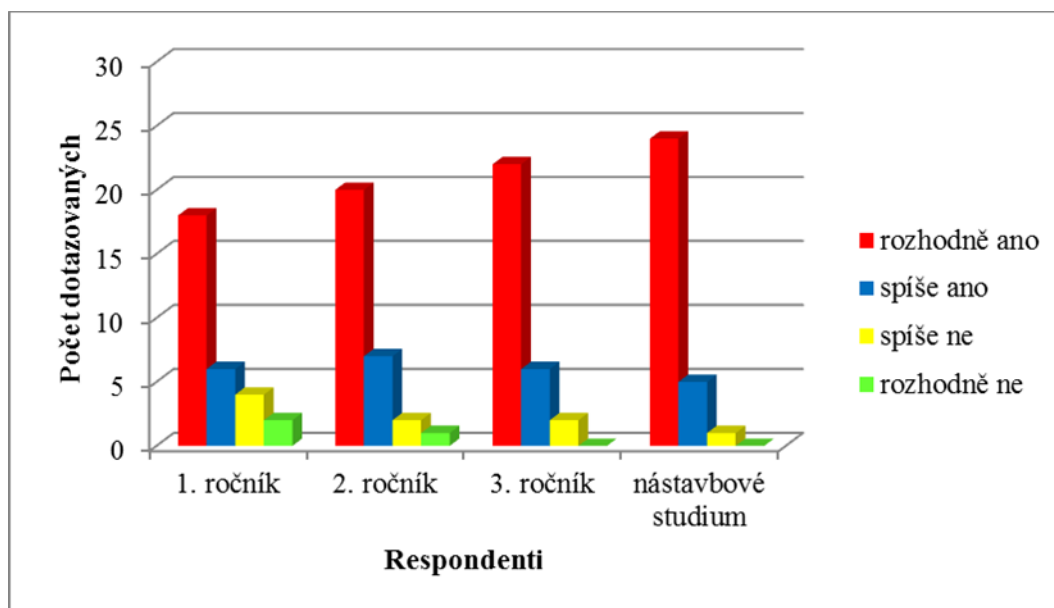
Graf 11 Využívají učitelé odborných předmětů didaktickou techniku?

Zda učitelé odborných předmětů využívají didaktickou techniku během vyučování, je zřetelně zobrazeno na výše uvedeném grafu, na základě kladných odpovědí respondentů. Využívání technických přístrojů a zařízení pro výukové účely je ve vzdělávání důležitou a nepostradatelnou činností ve výuce. Zprostředkovávají auditivní, vizuální a audiovizuální informace a umožňují objektivní řízení učení a vyučování prostřednictvím optimalizovaného programu. Patří k nim například promítací přístroje, zvukové přístroje, přístroje a zařízení umožňující záznam a reprodukci zvuku nebo obrazu, eventuálně obojího současně, zpětné projektory, jazykové laboratoře, vyučovací stroje, trenažéry, simulátory, počítače, počítačové sítě, zařízení pro snímání a zvětšování obrázků a předmětů, zařízení pro sledování mikroskopických objektů na televizoru apod.

Výuka bez zapojení didaktické techniky není pro žáky nějak zajímavá. Strohá teorie a diktování učitelových poznámek, bez jakéhokoliv oživení ve vyučovací hodině, je pro žáky nudou.

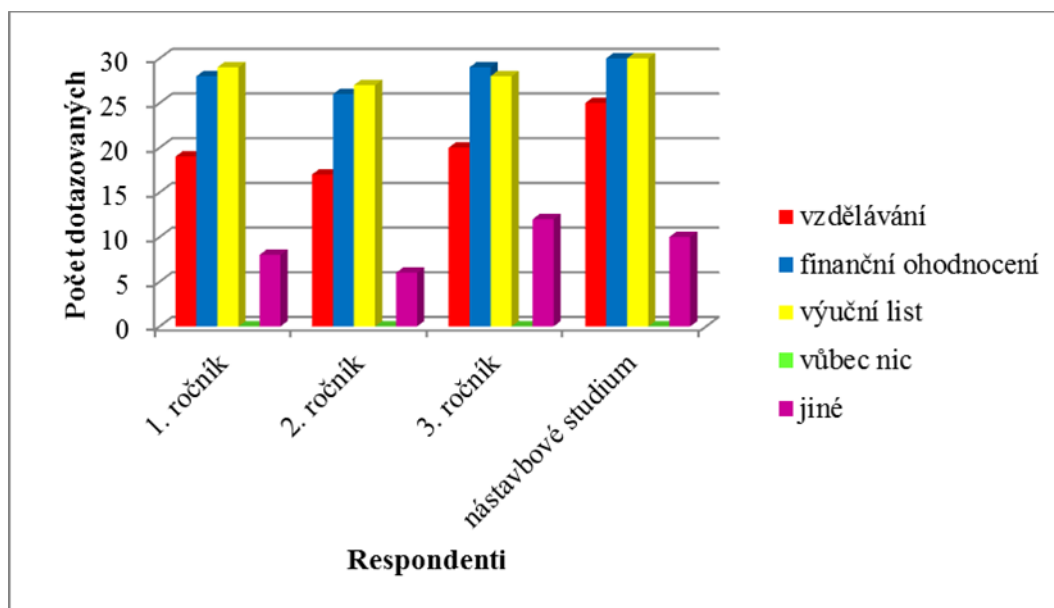
Graf 12 Budete se vybranému oboru věnovat i po ukončení studia?

Žáci si svůj obor opravdu vybrali dle svého vlastního uvážení. Jak je z grafu patrné, většina respondentů se chce svému oboru věnovat i po ukončení studia. V prvním ročníku odpovědělo osmnáct žáků ze třiceti „rozhodně ano“. V ročníku druhém stejně odpovědělo dvacet žáků ze třiceti a v ročníku třetím dvaadvacet žáků. Odpovědi „spíše ano“ a „spíše ne“ je u žáků, kteří si nejsou zcela jisti svou budoucností a rozmýšlejí se, zda se budou svou profesí i živit. Jen nepatrný počet dotazovaných jsou rozhodnutí nevyhledávat zaměstnání ve svém oboru.

Zvolený gastronomický obor, ať už jde o kuchaře, číšníky či pekaře, není v životě jednoduchým povoláním. Dnes se tyto lidé často ocitají pod extrémním tlakem. Velkou příčinou nedostatku kvalifikovaných pracovníků v oboru gastronomie je především dlouhotrvající stres, se kterým se potýkají snad všichni zaměstnanci restaurací, hotelů, motelů a jiných stravovacích zařízení. Je tedy obdivuhodné, že osmdesát šest žáků ze sto dvaceti, je zcela rozhodnuto, se vybranému oboru věnovat po ukončení studia.

Graf 13 Co Vás motivuje ke studiu?

Respondenti na poslední otázku odpovídali s nabídkou z více možností. Nejvíce žáky motivuje získání výučního listu nebo maturitního vysvědčení. U odpovědi „jiné“ žáci uváděli snadné uplatnění na trhu práce. Maturanti jsou přitom s volbou oboru spokojeni více než vyučení, kteří by zpětně dali přednost oborům s lepším uplatněním na trhu práce, zejména s lepším platovým ohodnocením. Čerství absolventi patří ke skupinám, které jsou nejvíce ohroženy vysokou nezaměstnaností. Jejich úspěch na pracovním trhu závisí, kromě širších ekonomických podmínek, zejména na úrovni jejich vzdělání, vystudovaném oboru a situaci v regionu, kde práci hledají.

Šance na získání uplatnění pro tuto skupinu jsou v posledních letech nadprůměrné. Kuchaři, číšníci, pekaři i řezníci jsou v poslední době stále více žádaným oborem. Je však otázkou, zda jsou lidé na těchto pozicích, dostatečně finančně ohodnoceni.

3.4 Rozhovor s učiteli

Průzkum ve škole Střední odborné učilišti společného stravování Poděbrady zahrnoval kromě dotazníku také rozhovor s učiteli školy. Otázky byly podobné těm, které se objevovaly v dotazníku určený žákům. Rozhovor jsem vedla s pěti učiteli⁴. Vybrala jsem jeden z nich.

Rozhovor

„Dobrý den, paní učitelko.“

„Dobrý den, Veroniko, co Ty tady?“

„Studuji na České zemědělské univerzitě v Praze, Institut vzdělávání a poradenství, obor učitelství praktického vyučování a zpracovávám bakalářskou práci na téma „Zvyšování motivace žáků a zájem o obor na vybrané střední škole“ a vybrala jsem si tu vaši. V rámci zjišťování, co žáky motivuje a co nemotivuje, jsem vytvořila dotazník, který mi anonymně vyplnili. Abych mohla hodnotit, jak názory žáků, tak i názory učitelů, připravila jsem si pár otázek, na které bych se Vás chtěla zeptat. Jde o takový malý rozhovor, poskytnete mi ho, prosím? Dlouho Vás nezdržím. Měla byste teď chvíli času?“

„Ano, poskytnu, a kolik těch otázek budeš mít?“

„Dohromady mám připravených sedmnáct otázek, ale opravdu to nebude dlouhé.“

„Dobře, tak jdeme na to.“

„Nejdříve bych se Vás chtěla zeptat, který odborný předmět vyučujete?“

„Potraviny a výživu, a technologii.“

„Myslíte si, že jsou žáci dostatečně motivováni ke vzdělávání a ke studiu?“

„Myslím si, že ano.“

„Jaké prostředky využíváte k motivování?“

„Film, DVD, internet, obrázkový materiál, znázornění, laboratorní práce, exkurze. Je jich dost, řekla bych.“

⁴ Otázky jsou uvedeny v Příloze 2.

„Je pro Vás důležité, aby byli žáci dostatečně motivováni?“

„Rozhodně ano.“

„Je pro Vás motivování žáků těžkou činností?“

„Nebudu lhát. Ne vždy je to lehké.“

„To Vám věřím, paní učitelko. Co myslíte, že byste mohla změnit, aby byli žáci ještě více motivováni?“

„Změnit žáky.“ (smích)

„Myslíte si, že žáci si svůj obor vzdělávání vybrali z důvodu toho, že o něj jeví zájem a že je baví?“

„Ne všichni bych řekla. Na některých je vidět, že je obor nebaví, až jsou znechucení. Ale jsou tu i žáci, kteří se o obor zajímají a práce na praxi je baví.“

„Víte, kolik žáků si přibližně podá přihlášku ke studiu?“

„Vím, pohybuje se to kolem sto žáků.“

„Myslíte si, že tento počet je vyhovující?“

„Určitě.“

„Co myslíte, že by měla škola udělat pro to, aby byl počet žáků se zájmem o studium vyšší?“

„Řekla bych, že škola dělá vše, co je možné.“

„Víte, jakým způsobem škola žáky motivuje ke vzdělávání?“

„Jsou to různé soutěže, kurzy pořádané školou, přednášky, Gastro Poděbrady, výlety, projekty, besedy.“

„Vy osobně byste něco změnila?“

„Ne.“

„Víte, jakým způsobem motivují žáky Vaši kolegové?“

„Ano, vím.“

„Myslíte si, že činnost vykonávají správným způsobem?“

„Všichni se snažíme svou práci dělat co nejlépe. Je to těžké, ale vynakládáme mnoho sil pro to, abychom žáky vedli správným směrem.“

„Děkuji Vám, paní učitelko za rozhovor. Jsem velmi ráda, že jste si udělala čas a otázky mi zodpověděla. Mějte se krásně a přeji Vám hezký den. Na shledanou.“

„Není zač, Veroniko. Doufám, že jsem Ti alespoň trochu pomohla. Přeji hodně štěstí, ahoj.“

3.5 Hodnocení průzkumu

Jak a čím motivovat žáky ke studiu a vést je k odpovědnosti? V rámci dotazníkového šetření jsem ve škole provedla i rozhovor s učiteli odborných předmětů a učiteli praktického vyučování. Respondentů jsem se ptala na to, jak motivují žáky ke studiu a jak je vedou k odpovědnosti. Učitelé se shodují na tom, že motivovat žáky je stále obtížnější, a to především v předmětech, které žáky nebaví. Všichni dotázaní pedagogové se nicméně snaží učit způsobem, kterým by žáky zaujali, a v různých typech škol k tomu používají podobné metody.

Důležitý je učitel a jeho výuka. Pro žáky je důležitá zejména osobnost učitele, jeho kreativita a jeho dobrý příklad. Dále záleží na celkovém klimatu ve třídě, jako je třeba i navození příjemné pracovní atmosféry, vzájemných vztahů a spolupráci učitelů a žáků. Jednou z největších motivací zůstává pro žáka pochvala a kladné hodnocení jeho aktivit od vyučujícího.

Učitelům se osvědčilo aktivní zapojení žáků do výuky a tzv. zážitková pedagogika. Její podstatou je výuka žáka pomocí zážitku, na základě kterého si zapamatuje maximum informací. Jde například o poznávací kurzy v prvním ročníku, které škola pořádá, dále sportovní nebo turistické kurzy, hry a znalostní nebo odborné soutěže či návštěvy kulturních akcí, výstav a veletrhů. Motivující výukou je pro žáky také aktualizace probíraných témat nebo rozhovory a diskuze na zvolené téma.

K odpovědnosti vede samostatná i týmová práce. Účinná motivační výuka, která zároveň žáky podporuje k seberealizaci a odpovědnosti, je vypracování samostatné práce a také prezentování názorů a myšlenek před třídou, jejich obhajování před učiteli a svými spolužáky. K odpovědnosti vedou učitelé žáky důsledným a systematickým přístupem a důslednou a pravidelnou kontrolou. Při kontrole odvedené práce je nutné s každým žákem rozebrat chyby, kterých se dopustil, a dát mu možnost chyby opravit. Osvědčeným prvkem je také autoevaluace, kdy si žák sám s pomocí učitele a kolektivu třídy sám vyhodnocuje odvedenou práci a po diskusi si navrhuje hodnocení. Při sebehodnocení jsou žáci k sobě překvapivě mnohdy docela kritičtí a kriticky berou i připomínky od spolužáků. K odpovědnosti vede žáky rovněž týmová práce, kdy má každý žák v rámci týmu úkol, na který navazuje práce dalšího ze skupiny.

Žáci musí vidět sepětí učiva s praxí. Další motivační metodou výuky je možnost žáků využít své poznatky v oblastech, o které se zajímají, a rozvíjet své nápady. Přitom je důležité, aby si žáci uvědomili, že získané vědomosti uplatní nejen v dalším studiu, ale i v praktickém a profesním životě. Má-li žák pocit, že školní učivo má svůj odraz v praxi, je ochoten se více věnovat i teorii. K tomu pomáhají příklady z praxe, setkání s odborníky z praxe a exkurze na odborných pracovištích, na kterých si žák může porovnat svou praktickou činnost ve škole s obdobnými činnostmi ve skutečném podniku.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat a zhodnotit úlohu motivace v moderním vyučovacím procesu v návaznosti na zájmu o obor. Na základě výsledků rozborů ze školních náslechlů, zkušeností pedagogů a shrnutím poznatků z odborné literatury bych vyzdvihla pojem motivace ve vyučovacím procesu. Při výkladu o působení motivace, jejich činitelích a využití jsem dospěla k názoru, že by měly být motivovány všechny hodiny praktického vyučování jak v oblasti teorie tak praxe. Je důležité, opírá-li se učitel praktického vyučování o okruh zájmu žáků a využívá-li všech motivů vztahujících se k cíli a obsahu předmětu odborný výcvik.

V praxi je nejdůležitější motivace přímá konaná metodou rozhovoru o významu probíraného učiva. Ta však sama o sobě nestačí. Zájem žáka pomáhají udržet metody práce, kde se projevuje aktivní tvůrčí činnost žáka – výklad zapojující žáka do vyučovacího procesu, individuální úkoly, problémové vyučování. Zájem povzbuzuje i osobnost učitele sama. Každý zkušený učitel se snaží motivovat učivo tematicky nové, protože chybí-li motivace, nedostává se energie nejen vykonání činnosti, ale také k vytrvalosti. Důležité je rozhodnout se pro motivaci v pravou chvíli a dokázat si ji odůvodnit. Musí být vždy funkční složkou motivačního procesu.

Odborníci se dívají na učení jako na proces změn v chování člověka. Úkolem školy a vyučování je proto nejen žáka vzdělávat, ale formovat i jeho osobnost, což se podaří pouze citlivému učiteli a opravdové osobnosti. Důležitý je i způsob práce ve vyučovacích hodinách, kdy se žáci učí soustavně, samostatně a přesně pracovat. Bez motivace by se sledovaný výchovný cíl nemusel dostavit. Chceme-li docílit úspěšné motivace, velice záleží na vztahu učitele k žákům a na jejich vztahu k vyučovacím předmětu.

Vzhledem k orientačnímu průzkumu je hlavním prvkem motivace zájmu o obor a jeho uplatnění a perspektivnost dalšího vzdělávání. Dalším předpokladem úspěchu motivace v praxi je možnost vytváření problémových situací a řešení je formou soutěží a her. Žák v něm uplatní potřebné praktické dovednosti a rozvíjí si tvořivé myšlení. Tato soutěživost tak probíhá nejen na úrovni v rámci různých evropských projektů. Jedná se o Individuální projekty národní Klíče pro život – Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání a K2 – Kvalita a konkurenceschopnost v neformálním vzdělávání. Projekty realizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Národním institutem dětí a mládeže.

Průzkum tedy prokázal, že motivace je potřebná, žák ji aktivizuje, ale nestačí ji užívat jen na začátku vyučovacího procesu. Pokud není rozvíjena a podněcována neustále, upadá do navyklých způsobů tradičního vyučování, v němž se těžko aktivita rozvíjí. Každá změna úkolu, nové požadavky a nové dílčí výsledky, spojitosti a závislosti, kontrola a hodnocení žáků, to vše vychází z nové motivace. Ta je v průběhu hodiny postupně rozvíjena až ke konečnému cíli.

Kladnou motivací a způsobem, jakým posílíme sebedůvěru žáků, zvláště slabších, je zadání přiměřeného problému k vyřešení. Zcela jistě selepší i jejich přístup k odbornému výcviku a uspokojí se u nich potřeba uplatnění se v kolektivu. K vyřešení problému lze nejnáze dospět prostřednictvím skupinové práce, která podporuje samostatnou výměnu názorů, rozvíjí vyjadřovací schopnosti, vyvolává zdravou soutěživost a slabší žáci se zbavují ostychu a mají příležitost uplatnit své schopnosti.

Z daného průzkumu plyne to, že v hodinách se zajímavou a vhodnou motivací bylo dosaženo lepších výsledků. Žáky motivují nejen zajímavé formy a metody práce, ale především osobnost učitele. Zanedbatelné není ani působení na žáky se slabším prospěchem, kteří nacházejí uplatnění ve skupinové práci a při různých hrách a soutěžích. Ačkoliv zdaleka nebyly vyčerpány možnosti motivace v odborném výcviku, je stále nutné využívat motivací nových a účinnějších. Dobrý učitel by měl vymýšlet stále nové možnosti motivace a využívat jich ve své přípravě tak, aby náročný, ale velmi důležitý předmět odborný výcvik byl naplněn vysokou profesionalitou a zájmem o daný obor vzdělání. I přesto, že průzkum ukázal, že žáci jsou vcelku motivováni, je tato činnost v dnešní době nelehkým úkolem učitele.

Seznam použitých zdrojů

- ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1980. 381 s. ISBN 14 – 652 – 80.
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2007. 656 s. ISBN 978 – 80 – 7367 – 273 – 7.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, s. r. o., 2010. 384 s. ISBN 978 – 80 – 7367 – 725 – 1.
- HRABAL, V., MAN, F., PAVELKOVÁ, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 256 s. ISBN 14 – 566 – 84.
- HRABAL, V., PAVELKOVÁ, I., *Jaký jsem učitel*. Praha: Portál, s. r. o., 2010. 240 s. ISBN 978 – 80 – 7367 – 755 – 8.
- KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha: Portál, s. r. o., 2002. 448 s. ISBN 80 – 7178 – 253 – X.
- KOSÍKOVÁ, V., *Psychologie ve vzdělávání a její psychodidaktické aspekty*. Praha. Grada Publishing, a. s., 2011. 272 s. ISBN 978 – 80 – 247 – 2433 – 1.
- MAREŠ, J., *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, s. r. o., 2013. 704 s. ISBN 978 – 80 – 262 – 0174 – 8.
- MEZINÁRODNÍ AKADEMIE VZDĚLÁVÁNÍ / UNESCO *Efektivní učení ve škole*. Praha: Portál, s. r. o., 2005. 144 s. ISBN 80 – 7178 – 556 – 3.
- NEKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996. 270 s. ISBN 80 – 200 – 0592 – 7.
- PAVELKOVÁ, I. *Motivace žáků k učení*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2002. 250 s. ISBN 80 – 7290 – 092 – 7.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, s. r. o., 2009. 395 s. ISBN 978 – 80 – 7367 – 647 – 6.

SANG, H., K. *Tisíc a jeden způsob jak motivovat sebe i druhé*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1999. 162 s. ISBN 80 – 85943 – 96 – 4.

SLEPIČKA, D. *Motivace ve výuce odborného předmětu*. Bakalářská práce. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2001.

STRÁNSKÁ, Z. *Analýza motivace žáků k učení*. Disertační práce. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2004.

VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie školního dítěte*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997. 87 s. ISBN 80 – 7184 – 487 – X

Seznam obrázků a grafů

Obrázek 1	Maslowova hierarchie potřeb	15
Obrázek 2	Logo školy	21
Obrázek 3	Budova školy	21
Obrázek 4	Budova praktického vyučování	22
Graf 1	Vybral/a jste si obor studia sám/sama nebo Vaši rodiče?	25
Graf 2	Vybral/a jste si školu a obor studia na základě	26
Graf 3	Naplňuje Vaše představy obor, který jste si vybral/a?	27
Graf 4	Máte raději teorii nebo praxi?.....	28
Graf 5	Co si představíte pod pojmem motivace?.....	29
Graf 6	Máte zájem zvyšovat si svou kvalifikaci v oboru?.....	30
Graf 7	Zvyšujete si své znalosti při kurzech pořádaných školou?.....	31
Graf 8	Využíváte svých znalostí i na soutěžích pořádaných školou?.....	32
Graf 9	Zajímáte se o nové trendy a možnosti ve Vašem oboru?	33
Graf 10	Myslíte si, že Váš učitel odborného výcviku dokáže zaujmout?.....	34
Graf 11	Využívají učitelé odborných předmětů didaktickou techniku?	35
Graf 12	Budete se vybranému oboru věnovat i po ukončení studia?.....	36
Graf 13	Co Vás motivuje ke studiu?	37

Seznam příloh

Příloha 1 Dotazník	49
Příloha 2 Otázky pro rozhovor	51

